

Nr 1

Finansutskottets betänkande i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972: 1 framlagda finansplan för budgetåret 1972/73 jämte motioner.

Propositionen

I propositionen 1972: 1, bilaga 1, har Kungl. Maj:t under återöppnande av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1972 såvitt nu är i fråga föreslagit riksdagen att godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken och för statsregleringen som förordats i statsrådsprotokollet.

Vad beträffar *den internationella ekonomiska utvecklingen under 1972* förutses i finansplanen en fortsatt produktionsuppgång i Förenta staterna även om dess styrka är svår att bedöma. Den offentliga sektorn liksom den privata konsumtionen torde där komma att verka i expansiv riktning. Konsumtionsuppgången bör i sin tur bidra till en uppgång i lagerinvesteringarna vilka ännu vid slutet av 1971 var förhållandevis låga. Den totala produktionen under 1972 väntas stiga inte oväsentligt snabbare än 1971. Däremot är det troligt att prisstegringstakten i USA kommer att dämpas något.

För Västeuropas del ter sig konjunkturutvecklingen under 1972, med tanke på de delvis motstridiga konjunkturtendenser som föreligger i de olika länderna, mera svårbedömd. Medan en relativt utdragen återhämtningsprocess förutses för Italiens del ser utsikterna för den franska ekonomin ljusare ut. I Storbritannien där utvecklingen redan vid ingången av 1972 var uppåtriktad förefaller fortsatt relativt hög produktionstillväxt trolig.

Tillväxttakten i den västtyska ekonomin kommer att vara avhängig de ekonomisk-politiska åtgärder som vidtas under den närmaste tiden. Det finns skäl att anta att man där kommer att föra en mera expansiv ekonomisk politik. Även vid en tämligen optimistisk bedömning av konjunkturutvecklingen i Västtyskland framstår emellertid en relativt svag produktionstillväxt i Västeuropa som trolig fram till halvårsskiftet 1972. De dämpande tendenserna från den västtyska ekonomin kan emellertid väntas avta under loppet av 1972 för att mot slutet av året efterträdas av ett visst expansivt inflytande. Som följd härav och av konjunkturuppgången i Förenta staterna och Storbritannien kan ett uppsving i Västeuropa komma att ske under senare delen av 1972.

Finansplanen innehåller också en återblick på konjunkturutveck-

lingen och den ekonomiska politiken i Sverige under 1971. Där konstateras sammanfattningsvis att produktionsutvecklingen stagnerade under 1971 och att arbetslösheten tilltog. Positiva inslag i förloppet var att pris- och kostnadsstegringen dämpades, balansen i utlandsbetalningarna kraftigt förbättrades och att industrins investeringsexpansion kunde hållas uppe. Den ekonomiska politiken inriktades på att med arbetsmarknadspolitikens olika medel samt med snabbt verkande åtgärder av olika slag skapa fler arbetstillfällen. En riktpunkt var härvid att dessa åtgärder även skulle främja de långsiktiga målen för politiken. Effekterna av dessa åtgärder blev påtagliga på arbetsmarknaden i slutet av 1971 och får fullt genomslag under 1972.

Vad gäller *de yttre förutsättningarna för den ekonomiska politiken under 1972* läggs i finansplanen stor vikt vid den uppgörelse som träffades i december 1971 mellan de viktigaste västliga industriländerna rörande nya valutapariteter. Denna uppgörelse betecknas som ett avgörande steg mot återställandet av stabilitet i det internationella betalningssystemet. Härigenom undanröjdes riskerna för att allt fler länder skulle se sig nödsakade att tillgripa skyddsåtgärder på de valuta- och handelspolitiska områdena för att skydda sina nationella intressen. Uppgåelsen skapade förutsättningar för en fortsatt snabb expansion av världshandeln. Samtidigt står det klart att många besvärliga problem återstår att lösa, innan överenskommelser kan träffas länderna emellan om genomförandet av de mera långsiktiga reformer av det internationella betalningssystemet som framstår som nödvändiga.

Beträffande *målen för den svenska ekonomiska politiken* hävdas att riktpunkten för denna under 1972 är att åstadkomma en balanserad ekonomisk expansion som förenar kraven på full sysselsättning, rimlig prisstabilitet och extern balans. En sådan ekonomisk politik erbjuder de bästa förutsättningarna för jämnare inkomstfördelning, fortsatt aktiv reformpolitik och bibehållen yttre handlingsfrihet.

Skulle inte de tidigare redovisade förutsättningarna om konjunkturuppgång under 1972 förverkligas utan avmattningen fortsätta kommer ytterligare resurser att snabbt sättas in för att stärka efterfrågan på arbetskraft. Arbetsmarknadspolitikens olika delar kommer även framdeles att kännetecknas av hög beredskap. Arbetsmarknadsutbildningen har utformats så att den med kort varsel kan expandera. Planeringen av beredskapsarbeten och av offentliga investeringar har skett så att en reserv av projekt finns som snabbt kan sättas i gång.

Om däremot konjunkturuppgången skulle komma snabbare än som förutsatts i finansplanen, kräver omsorgen om prisstabiliteten och den internationella konkurrenskraften att vi snabbt kan omfördela resurserna till de områden där de då bäst behövs. Chefen för finansdepartementet erinrar här om att kravet på en externt balanserad utveckling, som är en oeftergivlig betingelse för att den framtida sysselsättningen

skall kunna tryggas, förutsätter att man håller ett starkt grepp om den inhemska efterfrågeutvecklingen. Om man inte under uppgångstider successivt kan frigöra resurser för exportproduktion och för en med importen konkurrerande hemmamarknadsproduktion kommer man redan på ett tidigt stadium av konjunkturuppgången att konfronteras med externa balansrubbnings. Den ekonomiska politiken måste därför även framdeles målmedvetet inriktas på att åstadkomma en varaktig förbättring av utrikesbalansen. Det är mot denna bakgrund ett väsentligt mål för den ekonomiska politiken att bygga ut produktionskapaciteten inom industrin som står för den helt dominerande delen av våra exportinkomster.

Beträffande *investeringspolitiken* understryks i finansplanen att investeringarna beräknas svara för den mest expansiva delen av den samlade efterfrågan under 1972. En påtaglig uppgång av de offentliga investeringarna förutses, men tyngdpunkten i ökningen väntas ligga inom näringslivet.

Riksdagen fattade redan i höstas beslut om att förlänga det 20-procentiga skatteavdraget för maskininvesteringar till att gälla även år 1972. Vidare avser regeringen att även under 1972 medge användningen av investeringsfonderna inom industrin på samma sätt som under 1971 för sådana investeringar som påbörjas före den 1 maj i år. Tillsammans med den ökade tillförsikt som klarheten i fråga om valutaproblemen och det västeuropeiska handelsarbetet bör innebära torde dessa åtgärder kunna medverka till att hålla investeringarna på en hög nivå även under 1972.

I fråga om *sysselsättningspolitiken* understryks bl. a. att den arbetsförsörjning som genomförs under innevarande år är av stor betydelse för den fortsatta sysselsättningsutvecklingen och bör leda till en påtagligt ökad efterfrågan på arbetskraft inom byggnadsverksamheten, den offentliga sektorn samt det privata tjänstområdet. Läget på arbetsmarknaden bör sålunda under 1972 kunna successivt bli mera balanserat även om en viss ytterligare säsongmässig uppgång av arbetslösheten kan inträffa under de närmaste månaderna.

Även *kommunernas ekonomi* tas upp i finansplanen. De snabba ökningarna i kommunernas reala resursförbrukning och i skattesatser och bidragsanspråk utgör enligt departementschefens mening ett växande problem. På längre sikt framstår en fortsatt kommunal expansion av samma storlek som den vi haft under 1960-talets senare del som klart oförenlig med kravet på en balanserad samhällsutveckling. Takten i den kommunala utgiftsexpansionen måste nedbringas till en nivå som står i bättre överensstämmelse med tillväxten av landets totala inkomster och produktionskapacitet.

Beträffande *budgetpolitiken* understryks bl. a. att budgetförslaget för budgetåret 1972/73 innebär en omsvängning av finanspolitiken i åtstra-

mande riktning. Upplåningsbehovet beräknas bli reducerat med drygt en miljard kronor i förhållande till innevarande budgetår och skulle därmed uppgå till knappt 3,3 miljarder kronor. Jämfört med innevarande års riksstat uppgår utgiftsökningen i det nu föreliggande budgetförslaget till ca 7 miljarder kronor. Härav beror närmare 2,5 miljarder på 1971 års löneavtal. Utgiftsökningar av huvudsakligen automatisk natur svarar för ytterligare ca drygt 4 miljarder kronor. Av utgiftsökningen beräknas endast omkring 400 miljoner kronor motsvara nya åtaganden. Restriktiviteten i årets budgetbehandling illustreras också av att endast ca 3 400 tjänster beräknas tillkomma budgetåret 1972/73 mot ca 4 500 i genomsnitt under de senaste fem budgetåren.

Avslutningsvis anför departementschefen att perspektivet för 1972 är påtagligt mer tillfredsställande än för stagnationsåret 1971. Den beräknade tillväxttakten i bruttonationalprodukten om drygt 3,5 %, som uppnås samtidigt med att arbetstiden väsentligt förkortas, närmar sig vad vi betraktar som möjligt att uppnå under goda år. Konsumtionsökningen ser ut att normaliseras. Investeringsökningen, där näringslivet bedöms vara den mest expansiva sektorn, vittnar om en efter konjunkturdämpningen optimistisk tro på framtiden. Ett väsentligt inslag i den positiva bilden är att vi kan räkna med en tvåårsperiod av arbetsfred över praktiskt taget hela arbetsmarknaden.

En totalbedömning av valutauppgörelsen mellan de ledande industriationerna ger för vår del som resultat att en positiv injektion till vår industriella aktivitet och internationella konkurrenskraft uppkommer.

Årets budgetförslag har som förutsättning att en klar konjunkturförbättring kan väntas under nästa budgetår. Ambitionen har därför varit att staten för sin del inte skall göra anspråk på en oproportionerlig del av tillgängligt sparande och tillgänglig kapitalmarknad. Den upplåning som i dagens konjunkturläge kan accepteras för innevarande budgetår måste således begränsas nästa budgetår. Denna målsättning för budgetarbetet måste framstå som logisk och befogad med hänsyn till att industrins tillgång till kapitalmarknaden i folkhushållets intresse måste breddas.

Efter ett år då konjunktursituationen har gjort att statens insatser dominerats av åtgärder för att lindra arbetslösheten bör vi nu kunna gå ett år till mötes av normal ekonomisk tillväxt och med goda utsikter till balans såväl i den inre ekonomin som i våra förhållanden till omvärlden.

Motionerna

I detta sammanhang har utskottet behandlat följande motioner:

1972: 294 av herr Bohman m. fl. (m) vari såvitt nu är i fråga hemställs

1. att riksdagen godkänner de i motionen angivna riktlinjerna för den ekonomiska politiken,

2. att riksdagen i princip till ledning för utskottens utgiftsprövning uttalar sig för att större restriktivitet bör iakttagas, än vad finansplanen förutsätter, i syfte att begränsa det statliga upplåningsbehovet, samt

3. att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer att Kungl. Maj:t överser systemet med emissionskontroll samt i övrigt metoderna för styrning av kreditmarknaden i konjunkturpolitiskt syfte,

1972: 400 av herrar Gadd (s) och Arne Pettersson i Malmö (s) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att frågan om en samordning av den offentliga sektorns uppköpsverksamhet utreds, varvid även möjligheten att i statlig regi bilda en inköpspool övervägs för att nå en stabilisering av sysselsättnings- och prisnivån i landet,

1972: 402 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställs att riksdagen vid behandling av proposition nr 1, bilaga 1, Finansplanen, beslutar att som sin mening uttala vad som i motionen anförts beträffande den ekonomiska politiken,

1972: 404 av herrar Levin (fp) och Karl Bengtsson i Varberg (fp) vari hemställs att riksdagen beslutar ge Kungl. Maj:t till känna det i motionen anförda beträffande de mindre företagens behandling vid kreditåstramningar,

1972: 405 av herr Sjönell m. fl. (c, fp) vari, med hänvisning till motiveringen i motion 1972: 580, hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om förslag till sådan ändring av reglementet för allmänna pensionsfondens förvaltning att företag med mindre än 500 anställda tillförsäkras återlån enligt gällande bestämmelser utan begränsning av kreditrestriktioner,

1972: 812 av herrar Fälldin (c) och Helén (fp) vari såvitt nu är i fråga hemställs att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, bilaga 1, Finansplanen, beslutar

1. att som sin mening uttala att full sysselsättning, fortsatt hög tillväxttakt, jämnare inkomstfördelning, stabilisering av prisnivån samt regional balans skall vara övergripande mål för den ekonomiska politiken,

2. att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning om lagerförändringarnas verkningar på konjunkturförloppet i enlighet med vad som har anförts i motionen, samt

3. att som sin mening uttala vad som i övrigt anförts i motionen beträffande riktlinjerna för den ekonomiska politiken,

1972: 813 av herrar Fälldin (c) och Helén (fp) vari såvitt nu är i fråga, med hänvisning till motiveringen i motion 1972: 812, hemställs att riksdagen beslutar, att hos Kungl. Maj:t

1. anhålla om inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd med företrädare för regering och riksdag, arbetsmarknadens parter och näringslivets organisationer samt ekonomisk expertis med uppgift att belysa de samhällsekonomiska problemen samt att förbereda stabiliseringspolitiska konferenser, i enlighet med vad som anförts i motionen, samt

2. anhålla att en stabiliseringspolitisk konferens sammankallas med representanter för regering och riksdag, organisationerna på arbetsmarknaden och övriga berörda parter i enlighet med vad som anförts i nämnda motion,

1972: 814 av herr Olof Johansson i Stockholm (c) vari hemställs att riksdagen för sin del antar regional balans och full sysselsättning enligt i motionen angivna definitioner samt jämnare inkomstfördelning som målsättning för den ekonomiska politiken under 1972 utöver den målformulering som anges i finansplanen, samt

att riksdagen hos Kungl. Maj:t anholder om utvärdering och kartläggning av den ekonomiska politikens verkningar under 1971 och 1972, samt

1972: 815 av fru Jonäng (c) vari hemställs att riksdagen vid sin behandling av 1972 års finansplan måtte besluta, att regional balans skall ingå i de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

I motionen 1972: 294 av herr Bohman m. fl. framhålls att den viktigaste frågan för 1970-talets politik är den låsta *automatik*, som utvecklats under den socialdemokratiska regeringsmakten; framför allt gäller detta 1960-talet. Inom den offentliga sektorn pågår både på utgifts- och inkomstsidan en process som, om den inte bryts, kan bli förödande för såväl den enskilde som samhället. Automatiken i den statliga utgiftsökningen orsakas till stor del av att inkomstöverföringarna är "inflationssäkrade" och att inflationstakten förutses bli hög. Om den hittillsvarande utvecklingen får fortsätta under 1970-talet, skulle vi få en beräknad årlig ökning av den offentliga sektorn med 8,6 %, vilket är ett perspektiv som bör stämma till eftertanke. Problem som ganska snart kan aktualiseras, om inte automatiken bryts, rör enligt motionärerna betalningsbalansen, sysselsättningen — en av alla accepterad prioritering — investeringsutrymmet, produktionstillväxten och den svenska kronans värde.

Den ekonomiska utvecklingen i Sverige har sedan mitten av 1960-talet präglats av konjunkturväxlingar med växande avstånd mellan ekonomins topp- och bottenläge. En följd av denna utveckling har blivit att den ekonomiska politikens centrala mål — hög tillväxttakt, full sysselsättning, stabila priser och balans i utrikesbetalningarna — icke kunnat uppfyllas på ett tillfredsställande sätt. Produktionstillväxten i Sverige har under senare år varit lägre än i flertalet västeuropeiska länder. Om vi

sedan 1965 hade upprätthållit en lika hög tillväxt som i EEC-länderna skulle bruttonationalprodukten i Sverige under 1972 överstigit nu aktuella beräkningar med mellan 10 och 15 miljarder kronor. Detta hade för den offentliga sektorn inneburit ytterligare inkomster av storleksordningen 5 à 7 miljarder kronor. I motionen hävdas vidare att den ekonomiska politiken i Sverige under 1971 var dåligt konjunkturanpassad och i alltför ringa utsträckning sysselsättnings- och produktionsstimulerande. Regeringens under sensommaren och hösten vidtagna selektiva stimulansåtgärder torde endast ha haft en viss begränsad effekt på sysselsättningsutvecklingen under 1971. De får i stället sin tyngdpunkt förlagd till 1972. De av oppositionen föreslagna åtgärderna skulle ha lett till en mer omedelbar stimulanseffekt om de hade genomförts.

Beträffande utvecklingen under 1972 konstaterar motionärerna att några entydiga tecken på en nära förestående konjunkturuppgång inte är för handen. De utesluter dock inte finansplanens bedömning att en förbättring av konjunkturen kan bli märkbar under andra hälften av 1972. Den osäkerhet som föreligger fordrar emellertid att en beredskap upprätthålls både för en tidigare och för en senare vändning av konjunkturen.

Skulle de förväntningar på ett uppsving infrias, på vilka finansministern grundar statsverkspropositionens utgiftsavsnitt, finns det risk för att en överhettning i den svenska ekonomin redan under höstens lopp kan skapa betydande balansproblem. Detta gäller inte minst i fråga om byggnadsverksamheten. Därför bör enligt motionärernas mening riksdagens beslut om bostadsbyggandets omfattning avse ett lägenhetsbestånd som med 10 % understiger det av regeringen föreslagna. Härigenom minskar underskottet på totalbudgeten med i runt tal 250 milj. kr.

Motionärerna delar finansministerns uppfattning att den kommunala expansionen måste hållas tillbaka för att bereda ökat utrymme för expansion inom andra sektorer. Samma krav på återhållsamhet måste dock även ställas på den statliga sektorn. Det synes därför nödvändigt att ytterligare utgiftsbegränsningar görs i budgeten för 1972/73. Enligt motionärernas uppfattning är besparingar av sådan storleksordning nödvändiga, att behovet av statlig upplåning minskas. Det bör därför nu ankomma på finansutskottet att föreslå riksdagen att, till ledning för utskottens utgiftsgranskning, göra ett allmänt uttalande om största möjliga restriktivitet i syfte att begränsa det statliga upplåningsbehovet för nästa budgetår.

I motionen framhålls vidare att *företagens kapitalförsörjning* är av strategisk betydelse för möjligheterna till fortsatt produktionsökning och välståndshöjning. Efter de senaste årens hårda kreditpolitik måste därför företagens finansiering med eget kapital ägnas förnyad uppmärksamhet. Det är kreditmarknadens uppgift att inom konkurrenshushållningens

ram anpassa sig efter växlande krav. I den mån anpassningen försvåras genom föråldrade lagregler är det ett starkt samhällsintresse att genom en översyn av bestämmelserna åstadkomma den kreditmarknad, som är bäst ägnad att tillgodose framtidens behov. Bl. a. bör emissionskontrollen så snart som möjligt avskaffas.

Vårt lands möjligheter att få del av den snabba tekniska utveckling, som sker utomlands, och få tillgång till utländska marknader är i hög grad beroende på möjligheterna till fria kapitalrörelser. Det är därför angeläget att på sikt eliminera de hinder som reses av valutaregleringen mot ett naturligt och rationellt utbyte av kapital mellan Sverige och omvärlden.

Motionärerna framlägger vidare vissa konkreta *skattesänkingsförslag* ägnade att lätta på den "vanliga" inkomsttagarens skattebörd. Om förslagen om utvidgad särbeskattning för makar, som arbetar gemensamt, respektive ökade grundavdrag för folkpensionärer träder i kraft fr. o. m. inkomståret 1973 beräknas de tillsammans minska statens och kommunernas inkomster med 110 miljoner kronor under budgetåret 1972/73. Något försök att beräkna effekten av förslaget om indexreglering av skattesystemet har inte gjorts på grund av osäkerheten om hur regeringens ekonomiska politik kommer att påverka prisnivån under första delen av 1972.

I motionen 1972: 402 av herr Hermansson m. fl. anses den nuvarande stora *arbetslösheten* inte kunna förklaras enbart som ett konjunkturfenomen utan sägs också vara en produkt av kapitalkoncentrationen och den alltmer framträdande geografiska snedlokaliseringen av näringslivet. Den sägs också hänga samman med monopolkapitalets investeringspolitik, som i syfte att intensifiera utsugningen ersatt arbetare med maskiner utan att motsvarande tillskott i nya arbetsställen skapats. Krissituationen och arbetslösheten har samtidigt under 1971 förvärrats av den ekonomiska politik som regeringen fört. Den offentliga sektorns samlade politik under 1971 försvårade den ekonomiska krisen och ökade arbetslösheten.

Den internationella valutakrisen har enligt motionärerna sina rötter i de skärpta motsättningarna inom imperialismen och mellan de imperialistiska staterna. Sin akuta karaktär har valutakrisen fått genom den amerikanska dollarans dominerande ställning i den kapitalistiska världens betalningssystem. Motionärerna menar, att man i finansplanen försöker dölja det verkliga och begränsade innehållet i den överenskommelse på valutaområdet som Sverige biträdde i december. Motionärerna betecknar överenskommelsen som en kapitulation för USA-imperialismens krav.

Några reformer föreslås inte i *regeringens finansplan*, konstateras det. Huvudtanken i finansplanen sägs vara att stat och kommun skall

begränsa sina "anspråk" på sparande och kapitalmarknad med hänsyn till att industrins tillgång till kapitalmarknaden måste breddas. Detta menar motionärerna vara ett nyckelställe i finansplanen och avslöja den grundläggande ideologi, som är finansministerns och hela regeringens. Finansplanens utmärkande drag är en anpassning till det privata näringslivet och dess intressen. I stället för att söka planera den ekonomiska utvecklingen sätter regeringen sangviniskt sin tilltro till en möjlig förbättring av den internationella kapitalistiska konjunkturen. I stället för att utnyttja den uppgång som den väntar ur den ekonomiska krisen för en långsiktig planläggning, så låter regeringen det privata kapitalistiska näringslivet bestämma grundvalen för den fortsatta utvecklingen.

Motionärerna menar att det behövs en *ny politik* som bryter nuvarande utveckling. Detta förutsätter en förändring av de politiska maktförhållandena. Viktiga målsättningar och led i denna kamp är en ny lokaliserings- och näringspolitik, som garanterar full och effektiv sysselsättning åt varje län utan avfolkning och en ny sysselsättningspolitik som garanterar allas rätt till arbete. Vidare krävs en statlig budgetpolitik, som inordnas i ett vidare samhällsekonomiskt sammanhang, varvid finanspolitiken underordnas målet att säkra full sysselsättning och sociala reformer. Slutligen erfordras på pris- och skattepolitikens område en politik som säkrar höjd levnadsstandard och jämnare fördelning genom ett strikt tillämpat prisstopp, slopande av moms på livsmedel och en demokratisk skattepolitik.

I motionen 1972: 812 av herrar Fälldin och Helén hävdas att utvecklingen under vintern har visat att just stimulansåtgärder av den typ och storleksordning som bl. a. motionärerna föreslog men som avslogs av riksdagsmajoriteten vid höstriksdagen skulle ha varit riktiga. Däremot skulle givetvis sådana åtgärder komma alldeles för sent, om de sattes in först under våren. Ett visst utrymme för expansiva inslag existerar emellertid alltså, menar motionärerna, som i särskilda motioner föreslagit ytterligare utgifter på tilläggsstat.

Konjunkturutsikterna företer både positiva och negativa inslag. Informationen om de internationella konjunkturerna kommer att gradvis ge underlag för säkrare bedömningar för budgetperioden 1972/73. Läget kan därför klarare bedömas vid den tidpunkt då kompletteringspropositionen skall avlämnas i vår. Osäkerheten i konjunkturbedömningen nu innebär att en noggrann uppmärksamhet och följsamhet behövs om behovet av ytterligare åtgärder. Den skärpta konjunkturberedskapen skall ha som huvuduppgift att i god tid motverka de tendenser till överhettning som kan komma att uppträda i nästa uppgångsfas. Skulle avmattningen å andra sidan senare visa sig bli mer utdragen än vad som nu framstår som troligt, kan givetvis behov av stimulansåtgärder också aktualiseras.

De övergripande målen för den ekonomiska politiken under det kommande året måste liksom hittills vara full sysselsättning, snabb ekonomisk tillväxt, rimlig prisstabilitet, balans i utrikesbetalningarna, inkomstutjämning och regional balans. Motionärerna finner det anmärkningsvärt att finansministern i årets finansplan i motsats till i fjol inte prioriterat det sistnämnda målet.

I fråga om *investeringsutvecklingen* anføres att man måste undersöka orsakerna till att industriinvesteringarna trots betydande stimulansåtgärder inte utvecklats på ett önskvärt sätt. En sådan analys bör bl. a. omfatta vilken roll förhållandena på arbetsmarknaden och osäkerheten om regeringens viljeinriktning när det gäller att få till stånd ett närmare samarbete med EEC spelat. Ett speciellt problem, vars orsaker det är angeläget att analysera, utgör de stora och snabba förändringarna i lagerinvesteringarna. Både konjunkturuppgången 1969/70 och nedgången 1971 hade ett nära samband med förändringar i lagren.

Motionärerna finner att lönsamheten inom svensk industri har försämrats under senare delen av 1960-talet och tendensen torde komma att fortsätta de första åren under 1970-talet. Detta är synnerligen allvarligt, då det bl. a. hämmar investeringsbenägenheten.

I motionen anføres också att investeringslusten påverkas av den allmänna bedömning av det "ekonomiska klimatet", som råder vid beslutstillfället. Den bristande förståelsen för i synnerhet de mindre och medelstora företagens svårigheter kan antas i väsentlig grad ha bidragit till minskade satsningar i framtidsinvesteringar. Regeringen har inte aktivt tagit avstånd från den ofta ovederhäftiga kritiken.

Uppgörelsen om valutakursförhållandena i slutet av förra året mellan de ledande industriländerna har åtminstone för tillfället lett till ökad stabilitet i det internationella betalningssystemet. Ökade förutsättningar har därigenom skapats för ytterligare tillväxt av världshandeln. För svenskt vidkommande kan verkningarna av uppgörelsen bl. a. väntas ta sig uttryck i en hårdare konkurrens för exportföretagen på de traditionella exportmarknaderna. Motionärerna anser det i det läget angeläget att de svenska exportföretagen kan påräkna stöd i olika former för sina exportansträngningar.

I fråga om *den ekonomiska utvecklingen på längre sikt* anser motionärerna problemen vara knutna bl. a. till kravet på att upprätthålla balans i utrikesaffärerna, svårigheterna att bemästra strukturomvandlingens verkningar på bl. a. sysselsättningen och de snabbt växande anspråken på den offentliga sektorn.

Motionärerna delar den uppfattning som framförs i finansplanen att den inträdda förbättringen när det gäller utrikesbalansen inte utan vidare kan väntas bli bestående. Den industriella slagkraften måste därför ytterligare förstärkas. Industriinvesteringarnas utveckling framstår alltså som en av nyckelfrågorna i svensk industri. Detta ställer stora

krav på statsmakternas näringspolitik. Bl. a. pekas på betydelsen av de mindre företagens tillväxtmöjligheter.

Det är enligt motionärerna obestridligt att den kommunala expansionstakten måste dämpas. Detsamma gäller den statliga sektorn. En förutsättning härför är en utbyggd ekonomisk planering och större långsiktighet i statsmakternas ekonomisk-politiska handlande.

Avslutningsvis framhålls att ett led i en effektivare och mera långsiktig stabiliseringspolitik bör vara överläggningar och samråd kring de samhällsekonomiska problemen i form av stabiliseringspolitiska konferenser. Dessa bör bl. a. ha till uppgift att undersöka hur olika stimulansåtgärder verkar, vilka åtgärder som skall vidtas för att dämpa inflationen och för att skapa balans i utrikesaffärerna. Av stor betydelse är att överläggningarna kommer till stånd i mycket god tid före en kommande avtalsrörelse. Detta ger de berörda parterna en nödvändig distans till de mera avtalstekniskt och taktiskt betingade åtgärderna under själva avtalsförhandlingarna. Förberedelser för överläggningar bör därför inledas redan nu. För att förbereda konferenserna bör ett ekonomiskt och socialt råd inrättas.

Utskottet

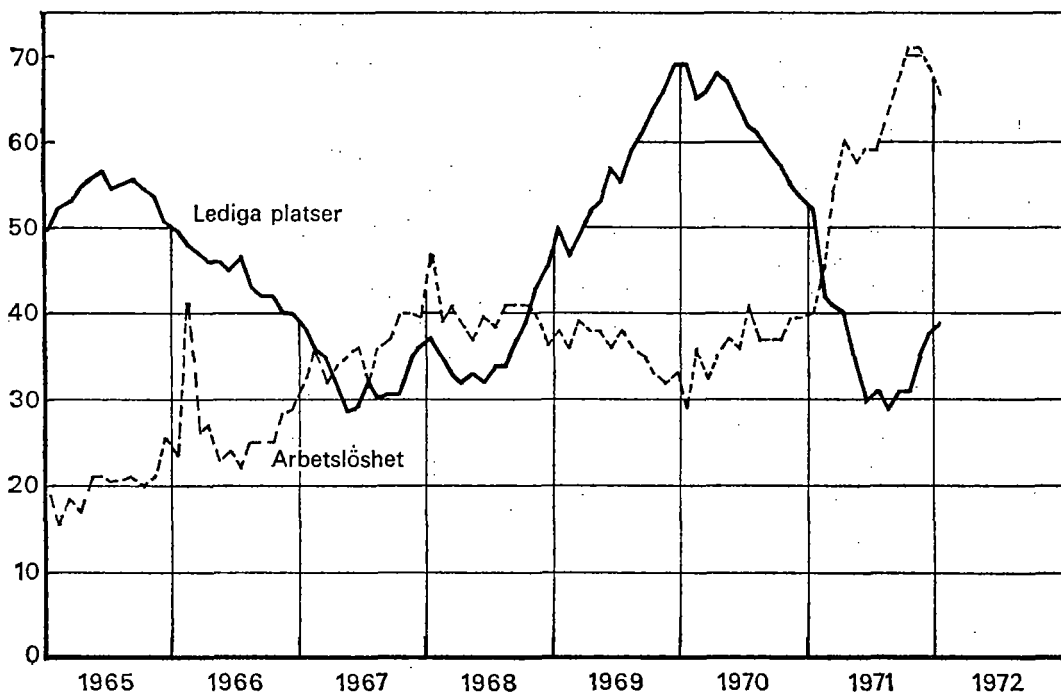
Vid varje diskussion av konjunkturutsikterna är det angeläget att så långt möjligt precisera den tidrymd som bedömningen avser. Den nu framlagda finansplanen behandlar statsfinansernas utformning under 12-månadersperioden juli 1972—juni 1973. Budgetens verkningar på samhällsekonomin begränsas emellertid inte till denna tidrymd utan kan med stor sannolikhet väntas sträcka sig över resten av 1973 och in på 1974. Däremot ligger det i sakens natur att budgeten för 1972/73 inte kan ha någon större effekt på det just nu aktuella konjunkturläget under första halvåret 1972. Så sker endast i den utsträckning budgeten framkallar sådana ändrade framtidsförväntningar, som påverkar det ekonomiska handlandet i dag.

En avgörande fråga för riksdagens ställningstagande till årets budgetförslag blir mot denna bakgrund hur man bedömer konjunkturutsikterna för det kommande budgetåret och den närmaste tiden därefter. Innan utskottet tar upp detta problem bör emellertid några ord sägas om den just nu *aktuella konjunktursituationen i Sverige*.

Under de senaste månaderna har enligt arbetsmarknadsstyrelsen en viss stabilisering av arbetsmarknadsläget skett. Som framgår av diagram 1 (s. 12) har de säsongrensade siffrorna för antalet lediga platser ökat inte oväsentligt sedan förra sommaren. Stegningen i de säsongrensade arbetslöshetssiffrorna har också upphört och förbytt i en viss, om än begränsad, nedgång. Men några definitiva belägg för en mera väsentlig omsvängning i sysselsättningssituationen ger inte den hittills till-

Diagram 1. Antal lediga platser och registrerade arbetslösa vid månadens mitt

Tusental. Säsongrensade månadsdata

Källor: Arbetsmarknadsstyrelsen och konjunkturinstitutet.

gängliga statistiken. Inte heller den senaste konjunkturbarometern, som bygger på bedömningar gjorda i december i fjol, tyder på att ett konjunkturuppsving inom industrin redan skulle vara på gång. Antalet varsel har dock de senaste månaderna minskat. Aktiviteten inom byggnadsverksamheten har också, om man tar hänsyn till säsongen, visat en ökning på sista tiden. En ytterligare förstärkning av efterfrågan på arbetskraft inom byggnadsfacken väntas under de närmaste månaderna som följd av de sysselsättningsstimulerande åtgärder som vidtagits.

Under dessa omständigheter är det knappast ägnat att förvåna att konjunkturperspektivet på längre sikt fortfarande betecknas som ovisst av många bedömare.

För den svenska betalningsbalansen var 1971 ett dramatiskt år. För första gången på tjugo år visade handelsbalansen ett överskott. Bytesbalansen, som förutom varuutbytet med utlandet även omfattar tjänsteutbytet och transfereringar m. m., blev också positiv efter att ha varit negativ sedan 1964. I väsentlig utsträckning var detta en följd av konsumtionens stagnation. De starka svängningarna i lagerutvecklingen spelade också en stor roll i sammanhanget. I finansplanen understryker emellertid departementschefen, att fjolårets kraftiga förbättring av bytesbalansen inte har inneburit att en på lång sikt betryggande utri-

kesbalans har etablerats. Utskottet är av samma uppfattning och vill på denna punkt hänvisa till diagram 2 (s. 14). Av detta, som bygger på säsongrensade siffror, framgår att det redan under 1971 efter de exceptionellt stora och unika handelsbalansöverskotten under de två första kvartalen skedde en successiv reduktion av dessa överskott t. o. m. det fjärde kvartalet samma år. Som framgår av diagrammet berodde detta framför allt på att importen under fjärde kvartalet steg från den låga nivå, där den legat under de tre första kvartalen.

Handelsbalansens utveckling under 1971 pekar enligt utskottets mening på att det föreligger en betydande risk för att vi 1972 är på väg tillbaka till de underskott som karakteriserat praktiskt taget hela efterkrigstiden. Det är möjligt att finansplanens och nationalbudgetens prognos — ett handelsbalansöverskott för 1972 på närmare 1,4 miljarder kronor — kommer att visa sig för optimistisk.

Vad beträffar *den internationella utvecklingen* förutses i finansplan och nationalbudget en fortsatt produktionsuppgång i Förenta staterna under 1972, även om dess styrka är svår att bedöma. Arbetslösheten där har ännu inte visat någon tendens att sjunka och uppgången i industriproduktionen har hittills varit mycket begränsad. Utvecklingen i Västeuropa är på grund av de delvis motstridiga konjunkturtendenserna ännu mera svårbedömd. Det största frågetecknet synes vara den fortsatta ekonomiska utvecklingen i Västtyskland, som uppenbarligen i hög grad kommer att bestämmas av den ekonomiska politik, som man där väljer att föra.

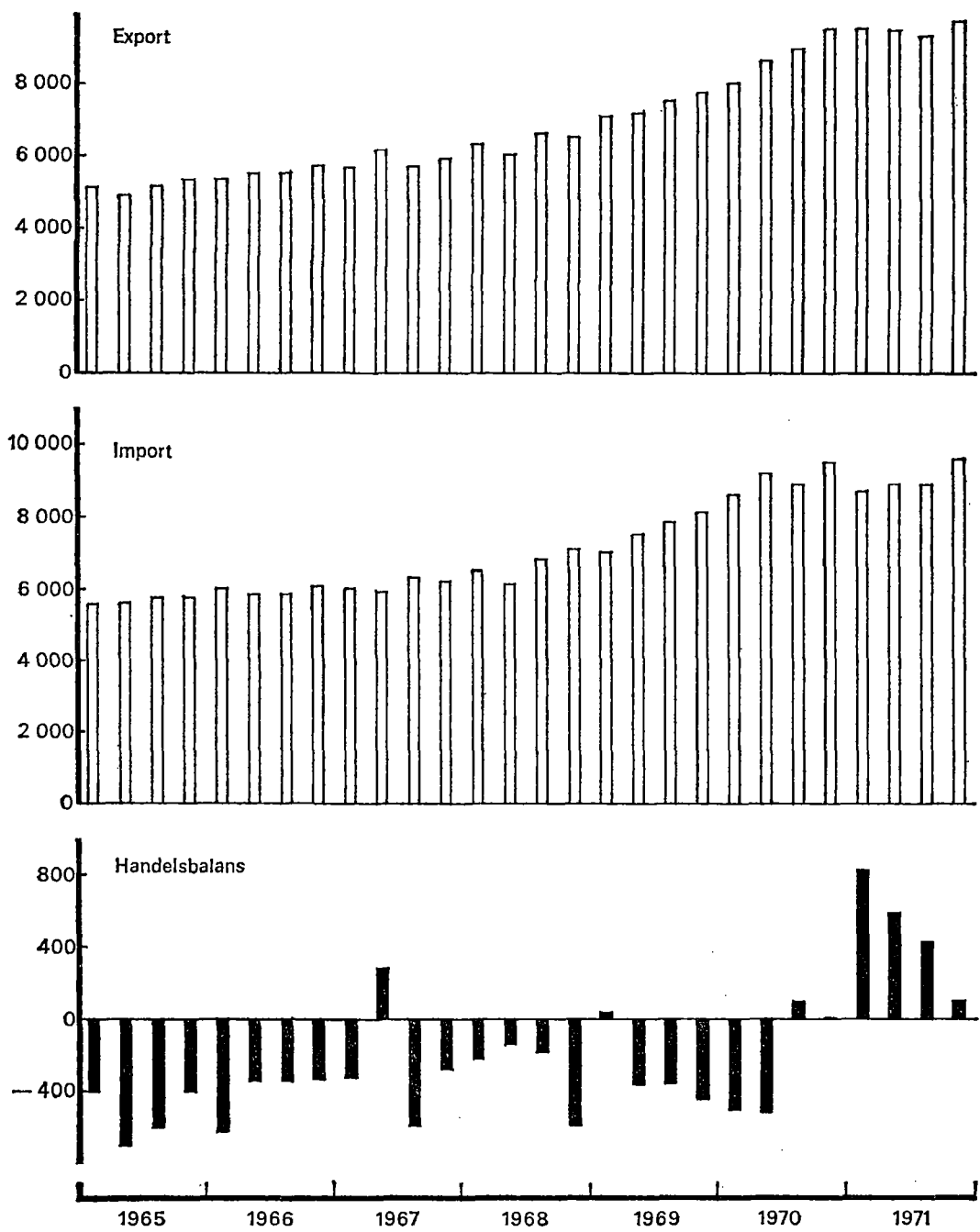
I sin samlade bedömning räknar departementschefen med att den internationella konjunkturen vänder uppåt i varje fall under senare delen av 1972. Utskottet ansluter sig till denna prognos.

Utskottet vill tillfoga några synpunkter rörande den uppgörelse om valutapariteterna, som de ledande industriländerna träffade i Washington strax före jul 1971. I finansplanen redovisas — även om det understryks att många besvärliga problem på valutaområdet återstår att lösa — en mycket positiv syn på betydelsen och räckvidden av denna uppgörelse. Genom den skulle osäkerheten om valutakurserna ha hävts och en lösning ha åstadkommits som borde säkra ökad stimulans i världshandeln och därmed befrämja också vår ekonomi, som skulle få en positiv injektion till industriell aktivitet och internationell konkurrenskraft.

Härtill kan enligt utskottets mening sägas två saker.

För det första medförde decemberuppgörelsen om nya valutapariteter inte den återströmning av dollar till USA, som allmänt förväntades. För det andra har den nya, sänkta dollarkursen — oaktat att variationsbredden kring pariteten ökats — varit utsatt för nya påfrestningar under den senaste tiden och en rad centralbanker har fått ingripa för att stödja densamma. Man kan därför inte bortse från riskerna för för-

Diagram 2. Sveriges utrikeshandel 1965—1971
Miljoner kronor. Löpande priser. Säsongrensade kvartalsdata

Källor: Statistiska centralbyrån och konjunkturinstitutet.

nyade valutakriser av samma typ som dem vi upplevt under de senaste åren. Det internationella valutasystemet behöver enligt utskottets mening vidareutvecklas så att nödvändiga växelkursjusteringar kan genomföras i mindre steg, på ett smidigare sätt och utan att ge upphov till så omfattande spekulativa kapitalrörelser som vid de senaste årens valutakriser. Det är att hoppas, att de fortsatta förhandlingar om mera genomgripande reformer av det internationella betalningssystemet, som inleddes i december i fjol, skall leda till positiva resultat i detta hänseende. Inte minst skulle detta vara av betydelse för u-ländernas ekonomiska utveckling. Tillsammans med försämrade bytesförhållanden och växande skuldbördor innebär de instabila förhållandena inom den internationella handeln under 1971 en allvarlig belastning på u-ländernas ekonomi.

Vad åter gäller *den svenska ekonomiska utvecklingen* konstateras i finansplanen, att perspektivet för 1972 är påtagligt mer tillfredsställande än för förra året. Samtidigt som arbetstiden väsentligt förkortas räknar man med att tillväxttakten i bruttonationalprodukten skall bli dryga 3,5 %. Det är framför allt den inhemska investeringsökningen och en normalisering av konsumtionen som väntas bära upp produktionsökningen, men även exporten väntas öka.

Årets budgetförslag har enligt finansplanen som förutsättning att en klar konjunkturförbättring kan väntas under nästa budgetår. Ambitionen har därför varit, att staten inte för sin del skall göra anspråk på en oproportionerlig del av tillgängligt sparande och tillgänglig kapitalmarknad. Totalbudgetens underskott för 1972/73 beräknas i statsverkspropositionen bli 3,3 miljarder kronor att jämföra med ett nu beräknat underskott på 4,3 miljarder för innevarande budgetår.

Med hänsyn till den övervägande sannolikhet som finns för ett konjunkturuppsving under nästa budgetår anser utskottet den restriktivitet som präglat regeringens budgetarbete vara berättigad. Samtidigt vill utskottet understryka vikten av att upprätthålla en hög ekonomisk-politisk beredskap, motiverad av den trots allt betydande osäkerhet som vidhåftar konjunkturbedömningen. Inte minst erfarenheterna från 1971 visar på betydelsen av en sådan beredskap.

Skulle konjunkturuppsvinget dröja kan ytterligare expansiva åtgärder bli nödvändiga. Skulle å andra sidan en internationell högkonjunktur av stor styrka och genomslagskraft växa fram, kan det bli nödvändigt att under nästa budgetår öka restriktiviteten i finanspolitiken. Ett alternativ eller komplement härtill är att skärpa penningpolitiken. Om en sådan skärpning skulle visa sig erforderlig är det enligt utskottets mening av vikt att den inleds i god tid, eftersom penningpolitiska åstrammingsåtgärder erfarenhetsmässigt visat sig verka först med en betydande eftersläpning. Det är vidare betydelsefullt, att en sådan skärpning av kreditpolitiken inte lägger hinder i vägen för den av alla önska-

de expansionen av industrins investeringar. Inte minst viktigt är enligt utskottets mening, att de mindre och medelstora företagen i ett sådant läge får tillgång till krediter, som gör det möjligt för dem att expandera.

Sammanfattningsvis anser utskottet att finansplanen och budgetförslaget för 1972/73 utformats med den grad av restriktivitet, som är erforderlig mot bakgrund av det konjunkturperspektiv, som i dag framstår som det övervägande sannolika, nämligen en konjunkturuppgång senast under andra halvåret 1972. Med hänsyn till att budgetunderskottet för det kommande budgetåret i statsverkspropositionen beräknats till 3,3 miljarder kronor och med kännedom om att vissa utgifter regelmässigt brukar tillkomma på tilläggsstat är utgiftsökningar utöver budgetförslaget inte tillrädliga. Om ett kommande konjunkturuppsving skulle bli snabbt och kraftigt kan behovet av åtstramande åtgärder under nästa budgetår inte uteslutas.

Mot bakgrund av vad nu sagts avstyrker utskottet bifall till motionen 1972: 402 samt motionerna 1972: 294 och 812 i vad avser riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

I motionen 1972: 294 hemställs att riksdagen i princip till ledning för utskottens utgiftsprövning uttalar sig för större restriktivitet vid utgiftsprövningar än vad finansplanen förutsätter. Enligt utskottets mening bör detta yrkande, mot bakgrund av vad tidigare anförts, inte föranleda något riksdagens uttalande.

I fråga om målen för den ekonomiska politiken under år 1972 anges i finansplanen riktpunkten vara att åstadkomma en balanserad ekonomisk expansion som förenar kraven på full sysselsättning, rimlig prisstabilitet och extern balans. En sådan ekonomisk politik anses erbjuda de bästa förutsättningarna för jämnare inkomstfördelning, fortsatt aktiv reformpolitik och bibehållen yttre handlingsfrihet.

I motionen 1972: 812 av herrar Fälldin och Helén hemställs att riksdagen skall som sin mening uttala att full sysselsättning, fortsatt hög tillväxttakt, jämnare inkomstfördelning, stabilisering av prisnivån samt regional balans skall vara övergripande mål för den ekonomiska politiken. I motionstexten har jämväl balans i utrikesbetalningarna ansetts böra vara ett övergripande mål för den ekonomiska politiken under år 1972. Herr Olof Johansson i Stockholm och fru Jonäng har i sina respektive motioner 1972: 814 och 1972: 815 i fråga om målformuleringen framfört yrkanden, som torde kunna inrymmas i yrkandet i den gemensamma partimotionen.

Den formulering av riktpunkten för den ekonomiska politiken under år 1972 som återfinns i årets finansplan torde knappast ha till syfte att förändra innebörden i den allmänna redovisning av den ekonomiska politikens centrala mål som Kungl. Maj:t förelade riksdagen i fjolårets finansplan och som ett enhälligt finansutskott och riksdagen biträdde.

Dessa allmänna övergripande mål ändras ej från år till år, vilket framhävs av att frågan utförligt behandlades när ställning togs till 1970 års långtidsutredning (prop. 1971: 115, FiU 1971: 30). Då diskuterades också den närmare innebörden av de allmänt formulerade målen. Vad beträffar målet regional balans torde, som långtidsutredningen anförde, detta vara en integrerad del i den fulla sysselsättningen. Härom borde inga delade meningar råda. Den närmare innebörden i målet regional balans har i övrigt diskuterats utförligt i de sammanhang där regionalpolitiken tagits upp till behandling. Ett riksdagens särskilda uttalande om den ekonomiska politikens mål och om att regional balans utgör ett sådant mål är mot denna bakgrund obehövt. Ovan nämnda yrkanden i motionerna 1972: 812, 814 och 815 bör därför inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motionen 1972: 294 från moderata samlingspartiet hävdas att den låsta "automatiken" är den viktigaste frågan för 1970-talets politik. Med utgångspunkt i årets statsverksproposition pekar motionärerna särskilt på att inkomstöverföringarna på statsbudgeten är "inflationssäkrade" och att inflationstakten förutses bli hög. Kostnaderna för folkpensionerna stiger genom ökat antal folkpensionärer. Löneökningarna inom den offentliga sektorn och de automatiskt växande behoven av nyanställning där innebär också stegrade statsutgifter. Inom de dominerande sektorerna på den kommunala sidan är det heller inte realistiskt att räkna med någon gynnsam kostnadsutveckling.

För analys av de problem som aktualiseras av den snabba kommunala expansionen har en särskild utredning tillsatts. I fråga om statsverksamheten vill utskottet erinra om att den statliga sektorn ända sedan 1950-talets början tagit i anspråk en i stort sett oförändrad andel, 11—12 %, av våra produktionsresurser uttryckt i reala termer. De statliga utgiftsökningarna är i första hand att hänföra till inkomstöverföringar till pensionärer och andra grupper och till löneökningar för statens anställda. Att frånta pensionärerna värdesäkring av pensionerna kommer självfallet inte i fråga. Ytterligare några inkomstöverföringar är värdesäkrade och förändras sålunda automatiskt vid prisförändringar. Andra inkomstöverföringar åter är inte indexreglerade. Det bör vid behandlingen av krav om att införa indexreglering på nya områden uppmärksammas att stabiliseringspolitiken härigenom försvåras. Särskilt besvärliga stabiliseringspolitiska problem skulle uppkomma om därtill skatterna skulle indexregleras. Den uppbromsning av en hotande inflationistisk utveckling som nu sker genom att köpkraft via stigande skatter dras in och kan steriliseras skulle vid indexreglering av skatterna inte kunna åstadkommas i motsvarande grad.

I fråga om "automatiken" i det aktuella budgetförslaget vill utskottet erinra om att det begränsade utrymme för nya reformer och åtaganden

som föreligger inför det nya budgetåret inte är liktydigt med att så gott som hela utgiftsökningen från nu gällande riksstat till det framlagda budgetförslaget är att betrakta som "automatik" i motionärernas mening. De mycket betydande lönestegringarna för de statligt anställda är sålunda i hög grad att betrakta som en effekt av en av statsmakterna övervägd lönepolitisk handlingslinje till förmån för de lågavlönade. Beslut med betydande konsekvenser för statsutgifterna under budgetåret 1972/73 fattades vidare av 1971 års höstriksdag, bl. a. om höjda bostadstillägg för barnfamiljer. Budgetmässiga verkningar av beslut av denna art är inte att betrakta som "automatik". De endast understryker behovet av omsorgsfull prioritering av nya åtaganden. I synnerhet bör principbeslut med långsiktiga kostnadskonsekvenser prövas ytterst noga.

I motionen 1972: 813 av herrar Fälldin och Helén hemställs att ett *ekonomiskt-socialt råd* inrättas med uppgift att belysa de samhällsekonomiska problemen samt att förbereda *stabiliseringspolitiska konferenser*. En första sådan konferens begärs sammankallad.

Krav av liknande innebörd har avvisats av flera tidigare riksdagar och senast av fjolårets riksdag (FiU 1971: 1, s. 16 f.). Motionärerna syftar i första hand på överläggningar med sikte på nästa avtalsrörelse. Sådana kontakter torde regelmässigt tas mellan arbetsmarknadens parter och mellan skilda löntagarorganisationer i syfte att etablera ett gemensamt samhällsekonomiskt underlag inför förhandlingarna. Statsmakterna har tidigare medverkat bl. a. till att förbättra det lönestatistiska underlaget. Service av liknande slag liksom experter bör statsmakterna även i fortsättningen kunna ställa till förfogande om önskemål härom föreligger. Även kontakter av annat slag, där den samhällsekonomiska bakgrunden analyseras, förekommer och bör kunna utvecklas. Att formalisera kontakterna på det sätt motionärerna åsyftar kan innebära risker för en sådan inriktning och fastläsning av bedömningar och ståndpunkter att motionärernas eget syfte motverkas. Utskottet avstyrker därför ifrågavarande yrkanden i motionen 1972: 813.

I motionen 1972: 814 av herr Olof Johansson i Stockholm yrkas på en utvärdering och kartläggning av den ekonomiska politikens verkningar under 1971 och 1972. En utförlig beskrivning av den ekonomiska utvecklingen och bedömning av den ekonomiska politikens verkningar under år 1971 återfinns i den preliminära nationalbudgeten för 1972 som utarbetats inom finansdepartementets sekretariat för ekonomisk planering och konjunkturinstitutet. Regeringens bedömning redovisas i finansplanen. Motsvarande analyser och bedömningar för år 1972 görs fortfarande. Yrkandet om utredning i motionen 1972: 814 bör därför avslås.

Yrkanden rörande *kreditpolitiken* har framförts i motionerna 1972: 294, 404 och 405.

I motionen 1972: 294 av herr Bohman m. fl. ingår ett yrkande om översyn av systemet med emissionskontroll samt i övrigt metoderna för styrning av kreditmarknaden i konjunkturpolitiskt syfte. Ett identiskt yrkande avvisades på hemställan av utskottet av fjolårets riksdag (FiU 1971: 1, rskr 25). Utskottet erinrade därvid om att emissionskontrollen syftar till att möjliggöra en kontroll av ränteutvecklingen på kapitalmarknaden och ett tillgodoseende av kreditbehov, varom riksdagen själv fattar beslut. Dessa motiv äger alltså giltighet. Det är rimligt att riksdagens eget organ, fullmäktige i riksbanken, genom emissionskontrollen bär det yttersta ansvaret för den kreditpolitiska prioriteringen. Vad motionärerna yrkat beträffande en översyn i övrigt av metoderna för styrning av kreditmarknaden kräver enligt utskottets mening inte någon riksdagens åtgärd. Med hänvisning till det anförda avstyrks motionen 1972: 294 i denna del.

Motionärerna i motionen 1972: 404, herrar Levin och Karl Bengtsson i Varberg, anser det angeläget att beslut om allmän kreditåtsramning effektueras "proportionellt", så att inte de mindre företagen drabbas hårdast. Utskottet vill erinra om att kommersiella krediter understigande 100 000 kr. undantogs från den nedsärning av checkräkningskrediter med 20 % som ingick i den uppgörelse om bankernas kreditgivning, som träffades i april 1970. En "proportionell" behandling vid denna kreditåtsramning skulle sålunda ha varit mindre fördelaktig för de mindre företagen. I särskild ordning ställdes också krediter till förfo- gande över AB Företagskredit och AB Industrikredit. Utskottet anser anledning finnas att även vid en kommande kreditåtsramning göra vissa undantag för mindre och medelstora företag. Mot denna bakgrund avstyrks motionen 1972: 404.

I motionen 1972: 405 av herr Sjönell m. fl. begärs förslag till sådan ändring av reglementet för allmänna pensionsfondens förvaltning, att företag med mindre än 500 anställda tillförsäkras återlån enligt gällande bestämmelser utan begränsning av kreditrestriktioner. Utskottet vill peka på att återlånen visserligen inbegripits i kreditåtsramningen, men ingalunda påverkats av åtsramningen i den utsträckning som motionärerna synes vilja göra gällande. Tvärtom har återlånen under senare år ökat kraftigast i tider av kreditpolitisk åtsramning, vilket framgår av följande tabell.

Återlån från allmänna pensionsfonden

Nettoökning i milj. kr.

1965	289
1966	389
1967	200
1968	261
1969	583
1970	441
1971	277

I övrigt vill utskottet upprepa vad utskottet anförde vid behandlingen av motioner av delvis samma innebörd år 1971 (FiU 1971: 28). Vid utgången av år 1968 fanns ca 219 000 företag med mindre än 500 anställda, och dessa företag svarade för närmare 60 % av det totala antalet anställda. Att undanta återlånen för en så stor del av näringslivet från verkningarna av en nödvändig kreditåtstramning skulle, anförde utskottet, leda till orimliga krav på åtstramning av annan kreditgivning. Utskottet avstyrker därför yrkandet i motionen 1972: 405.

I motionen 1972: 812 tas problemet med de stora och snabba förändringarna i *lagerinvesteringarna* upp till behandling. Motionärerna anför att både konjunkturuppgången 1969—1970 och nedgången 1971 hade ett nära samband med förändringar i lagren. De hemställer om en utredning om lagerförändringarnas verkningar på konjunkturförloppet.

Utskottet noterar och vill understryka motionärernas konstaterande av sambandet mellan de senaste årens konjunkturförlopp och lagerförändringarna. Problematiken rörande lagerinvesteringarnas påverkan på samhällsekonomin har berörts i tidigare statsverks- och kompletteringspropositioner och behandlades utförligt av utskottet i fjol (FiU 1971: 30, s. 16 f.). Utskottet fann det därvid angeläget att man söker finna ytterligare medel (utöver bl. a. kreditpolitiken) för att i framtiden bemästra liknande situationer. Detta gav riksdagen Kungl. Maj:t till känna.

Det stöd till lageruppbyggnad, varom riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t fattade beslut vid höstriksdagen (prop. 1971: 140, FiU 47, rskr 293), kan ses som ett försök att motverka de lagersvängningar motionärerna nu påtalar. Vidare har riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t medgivit företagen att ta i anspråk investeringsfonderna för lageruppbyggnad även under år 1972. Kungl. Maj:t har som nämnts i tidigare sammanhang påtalat problemet om lagerinvesteringarnas fluktuationer och torde sålunda vara väl medveten om såväl problemets vidd som svårigheterna att bemästra det. Någon riksdagens begäran om utredning i

särskild ordning torde därför inte vara påkallad. Utskottet avstyrker därför motionens yrkande härom.

I motionen 1972: 400 av herrar Gadd och Arne Pettersson i Malmö hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att frågan om en *samordning av den offentliga sektorns uppköpsverksamhet* utreds, varvid även möjligheten att i statlig regi bilda en *inköpspool* för att nå en *stabilisering av sysselsättnings- och prisnivån* i landet övervägs. Till frågor som rör den reguljära offentliga upphandlingen finns anledning återkomma i annat sammanhang. Motionärernas syfte är emellertid i första hand att från konjunktur- och stabiliseringspolitiska utgångspunkter ge samhället möjligheter till direkta operationer på marknaden. Som kompletterande tillvägagångssätt anges grundandet av en statlig inköps- och försäljningspool, där varor köps under lågkonjunktur för att hålla sysselsättningen uppe och sedan säljs under en högkonjunktur. Tanken är inte ny och som framgår av en utredning rörande produktion på lager som konjunkturpolitiskt medel som utarbetades av Karin Kock inom kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering (SOU 1944: 57) är problemen komplicerade. Problemet med lagerutvecklingen har emellertid som nämnts vuxit och frågan förtjänar därför att ytterligare övervägas. Motionärernas synpunkter torde därför böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom för övervägande i samband med behandlingen av förslag som bl. a. budgetutredningen och 1968 års upphandlingskommitté kan komma att föra fram.

Utskottet vill i sammanhanget beröra *variationerna i näringslivets investeringar* över huvud taget och dessas påverkan på samhällsekonomin. Utskottet tog upp frågan vid behandlingen av fjolårets reviderade finansplan (FiU 1971: 30). De smala marginaler mellan överhettning och ofullständigt resursutnyttjande som karakteriserar den svenska ekonomin ställer stora krav på noggrann planering och följsamhet till uppgjorda planer. Med de ambitioner vi har inom stabiliseringspolitiken och inom sysselsättningspolitiken torde det i längden vara omöjligt att acceptera större årliga avvikelser från en långsiktig investerings- och produktionstrend inom någon av ekonomins sektorer, enskild eller offentlig. I den mån sådana trendavvikelser uppkommer måste de under alla omständigheter ges tidigt till känna så att de kan beaktas vid en sammanvägning med utvecklingstendenserna inom andra näringar och sektorer av ekonomin.

För att ge möjlighet och tid för rådrum finns överenskommelser om varsel vid nedläggning och permittering. Formerna för att genom vidgad varselskyldighet eller på annat sätt förbättra tryggheten och minska omställningsproblemen för de anställda övervägs för närvarande i en särskild utredning. I princip samma problem återfinns vid en expan-

sion. Planer som inte lagts fram i tid och som inte kunnat planeras in i en ekonomisk helhet kan inte förverkligas utan svåra spänningar i samhällsekonomin. Ett vidgat samråd och en noggrannare planering baserad på enskilda större projekt måste därför enligt utskottets mening växa fram. Formerna för redovisning av existerande planer och möjligheterna att realisera dem måste sålunda bli föremål för fortlöpande diskussioner mellan företagare, anställda och representanter för stat och kommun. Orsakerna till de i många fall stora avvikelserna mellan planer och faktiskt utfall måste härvid noga analyseras.

Till frågor om ekonomisk planering i allmänhet återkommer utskottet senare under året vid behandling av motioner.

Hemställen

Under återopande av det anförda hemställer utskottet

1. beträffande *de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken och för statsregleringen* att riksdagen
 - a) avslår motionen 1972: 294 såvitt nu är i fråga,
 - b) avslår motionen 1972: 402,
 - c) avslår motionen 1972: 812 såvitt nu är i fråga,
 - d) med godkännande av vad i statsrådsprotokollet förordats som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför,
2. beträffande *uttalande till ledning för utskottens utgiftsprövning om större restriktivitet än vad finansplanen förutsätter* att riksdagen avslår motionen 1972: 294 såvitt nu är i fråga,
3. beträffande *särskilt uttalande om den ekonomiska politikens mål* att riksdagen
 - a) avslår motionen 1972: 812 såvitt nu är i fråga,
 - b) avslår motionen 1972: 814 såvitt nu är i fråga,
 - c) avslår motionen 1972: 815,
4. beträffande *inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd samt sammankallande av en stabiliseringspolitisk konferens* att riksdagen avslår motionen 1972: 813 såvitt nu är i fråga,
5. beträffande *utvärdering och kartläggning av den ekonomiska politikens verkningar under 1971 och 1972* att riksdagen avslår motionen 1972: 814 såvitt nu är i fråga,
6. beträffande *en översyn av systemet med emissionskontroll och i övrigt metoderna för styrning av kreditmarknaden i konjunkturpolitiskt syfte* att riksdagen avslår motionen 1972: 294 såvitt nu är i fråga,
7. beträffande *de mindre företagens ställning vid en allmän kreditstramning* att riksdagen avslår motionen 1972: 404,
8. beträffande *återlån från allmänna pensionsfonden utan be-*

grünsning av kreditrestriktioner att riksdagen avslår motioner
1972: 405,

9. *beträffande utredning om lagerförändringarnas verkningar på konjunkturförloppet* att riksdagen avslår motionen 1972: 812 såvitt nu är i fråga,

10. *beträffande utredning om en samordning av den offentliga sektorns uppköpsverksamhet samt bildande av en statlig inköpspool för att nå en stabilisering av sysselsättnings- och prisnivån* att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i anledning av motionen 1972: 400.

Stockholm den 18 februari 1972

På finansutskottets vägnar

SVEN EKSTRÖM

Närvarande: herrar Ekström (s), Löfgren (fp), Kristiansson i Harplinge (c), Knut Johansson i Stockholm (s), Burenstam Linder (m), Larsson i Karlskoga (s), Åsling (c), Jansson (s), Wirtén (fp), Josefsson i Halmstad (s), Fågelsbo (c), Arne Pettersson i Malmö (s), Brundin (m), fru Thorsson (s) och herr Gadd (s).

Reservation

av herrar Löfgren (fp), Kristiansson i Harplinge (c), Burenstam Linder (m), Åsling (c), Wirtén (fp), Fågelsbo (c) och Brundin (m) som anser att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

”Utskottet vill inledningsvis erinra om att centerpartiet, folkpartiet och moderata samlingspartiet i flera motioner till 1971 års riksdag påtalat riskerna för en underskattning av avmattningstendenserna i den svenska ekonomin. Redan i de motioner som lämnades i anslutning till statsverkspropositionen i januari 1971 förordades en mera expansiv ekonomisk politik än vad som förutsattes i finansplanen. Kraven på en mera expansiv politik och generellt verkande stimulansåtgärder har sedan upprepats vid flera olika tillfällen under 1971.

Utvecklingen under 1971 och den hittills gångna delen av 1972 har enligt utskottets mening klart bekräftat att en sådan politik skulle varit riktig. Den ekonomiska utvecklingen blev under 1971 mycket svag och tillväxten stannade vid knappt en halv procent. Arbetsmarknaden kännetecknades av ett successivt försämrat sysselsättningsläge med höga arbetslöshetssiffror.

Den *aktuella konjunktursituationen i Sverige* präglas av den fortsatta höga arbetslösheten och en låg aktivitet i ekonomin som helhet. Aktuella beräkningar från statistiska centralbyrån anger att 136 000 personer saknade arbete i januari 1972. Motsvarande siffror var i januari 1970 och 1971 74 000 resp. 104 000. Antalet anmälda arbetslösa vid arbetsförmedlingarna var vid samma tidpunkt ca 85 500. I januari 1970 och 1971 var antalet enligt arbetsmarknadsstyrelsens statistik 46 300 resp. 57 800. Sedan december 1971 innebär detta en ökning av arbetslösheten med 23 000 enligt statistiska centralbyrån och med 11 900 enligt arbetsmarknadsstyrelsen. Som jämförelse kan nämnas att antalet anmälda arbetslösa under lågkonjunkturperioden 1967/1968 som högst uppgick till ca 65 000. Utöver den traditionella arbetslösheten finns nu ett starkt inslag av kvinnor bland dem som saknar arbete. Även antalet yngre arbetslösa är påfallande stort. Ett ökande antal arbetslösa kommer ur de s. k. tjänstemannagrupperna. Det är inte minst mot denna bakgrund angeläget att se till att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna anpassas till den förändring som skett i fråga om arbetslöshetens struktur.

Det nuvarande läget på arbetsmarknaden och när det gäller den ekonomiska utvecklingen i stort visar enligt utskottets uppfattning att de sysselsättningsfrämjande åtgärder som vidtogs under hösten 1971 inte var tillräckliga. Ytterligare generellt verkande åtgärder borde ha satts in för att bromsa det växande antalet friställningar och motverka stagnationen beträffande investeringarna. Det finns för dagen inte heller några säkra tecken på en omedelbar återhämtning i ekonomin. Det existerar därför fortfarande ett visst utrymme för ytterligare konjunkturstimulerande åtgärder under det innevarande budgetåret. En förutsättning för att sådana åtgärder skall kunna vidtas är dock att de utformas så att de snabbt kan börja verka och vid behov snarast avlyftas.

När det gäller *den svenska ekonomiska utvecklingen* under budgetperioden 1972/73 vill utskottet betona den osäkerhet i bedömningen, som kommer till uttryck både i finansplanen och i motionerna 1972: 294 och 812 av herr Bohman m. fl. resp. av herrar Fälldin och Helén. Det underlag för konjunkturbedömningen som presenteras i finansplanen ger enligt utskottets åsikt inte heller tillräcklig grund för förväntningar om ett konjunkturuomslag inom den närmaste tiden.

Svensk ekonomi är starkt beroende av den internationella konjunkturutvecklingen. Denna inrymmer för närvarande både positiva och negativa inslag. Utskottet konstaterar också att den i december träffade internationella valutauppgörelsen inte lett till den önskade valuta-stabiliteten. Förutsättningen för att verklig stabilitet skall uppnås är att planerna på mer långsiktiga reformer kan förverkligas.

Utskottet anser därför att en mera bestämd uppfattning om utvecklingen under budgetperioden 1972/73 kan ges först vid tiden för

kompletteringspropositionens avlämnande. Med detta har utskottet velat markera dels en mer avvaktande inställning när det gäller tidpunkten för ett kommande konjunkturuppsving än vad som kommer till uttryck i finansplanen, dels att kravet på skärpt konjunkturberedskap måste kunna innefatta beredvillighet att sätta in ytterligare stimulansåtgärder.

Utskottet vill emellertid samtidigt betona, att konjunkturberedskapen även måste innefatta möjligheter att genomföra en åtstramning av den ekonomiska politiken om så skulle visa sig nödvändigt. Utskottet konstaterar att det under hela 60-talet har funnits en benägenhet att föra en expansiv ekonomisk politik så länge, att den förstärkt en uppåtgående konjunktur och därigenom bidragit till en överhettning av ekonomin. Det var t. ex. vad som hände under 1969/70 och som ledde till att orimligt höga krav ställdes på penningpolitiken med den mycket hårda kreditpolitiken under 1970 som följd.

Skulle sålunda ett starkt konjunkturuppsving växa fram, bör under nästa budgetår restriktiviteten i finanspolitiken ökas. Om detta skall vara möjligt måste stor vaksamhet iakttas vid utskottens utgiftsgranskning för nästa budgetår. Annars kommer man ånyo att försättas i ett läge med allvarliga kreditrestriktioner. Utskottet vill framhålla, att dessa överväganden inte står i motsättning till ett eventuellt behov av fortsatta sysselsättningsstimulerande åtgärder under 1972. En effektiv stimulanspolitik bör direkt inriktas på åtgärder som ökar näringslivets arbetskraftsefterfrågan och på arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

När ett konjunkturuppsving väl kommer finns också risk för starka prisstegringstendenser. Den konjunkturpolitiska beredskapen måste därför innefatta åtgärder som kan begränsa prisstegringarna.

En uppåtgående konjunktur medför automatiskt ökade spänningar och prisstegringstendenser i ekonomin. Inte minst av denna anledning är det nödvändigt att nu bedriva en investeringsfrämjande politik. En förutseende politik, som genom investeringsstimulanser m. m. ökar produktionen och höjer kapacitetstaket, innebär ökad tillgång på varor. Den minskar därmed kraften hos prisstegringsimpulserna.

Mot bakgrund av vad som nu sagts avstyrker utskottet bifall till motionen 1972: 402. Vad utskottet anfört i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1972: 294 och 1972: 812 i vad avser riktlinjerna för den ekonomiska politiken bör ges Kungl. Maj:t till känna.

I motionen 1972: 294 hemställs att riksdagen i princip till ledning för utskottens utgiftsprövning uttalar sig för större restriktivitet vid utgiftsprövningar än vad finansplanen förutsätter. Utskottet anser sig ha besvarat det nämnda motionsyrkandet med vad som tidigare anförts.

I fråga om målen för den ekonomiska politiken under år 1972 anges i finansplanen riktpunkten vara att åstadkomma en balanserad ekonomisk expansion som förenar kraven på full sysselsättning, rimlig prisstabilitet och extern balans. En sådan ekonomisk politik anses erbjuda de bästa förutsättningarna för jämnare inkomstfördelning, fortsatt aktiv reformpolitik och bibehållen yttre handlingsfrihet.

I motionen 1972: 812 av herrar Fälldin och Helén hemställs att riksdagen skall som sin mening uttala att full sysselsättning, fortsatt hög tillväxttakt, jämnare inkomstfördelning, stabilisering av prisnivån samt regional balans skall vara övergripande mål för den ekonomiska politiken. I motionstexten har jämväl balans i utrikesbetalningarna angetts böra vara ett övergripande mål för den ekonomiska politiken under år 1972. Herr Olof Johansson i Stockholm och fru Jonäng har i sina respektive motioner 1972: 814 och 1972: 815 i fråga om målformuleringen framfört yrkanden, som torde kunna inrymmas i yrkandet i den gemensamma partimotionen.

Utskottet noterar med tillfredsställelse att det råder stor enighet rörande de övergripande målen för den ekonomiska politiken. I likhet med motionärerna finner utskottet det dock vara anmärkningsvärt att finansministern i årets finansplan inte betonat kravet på regional balans trots tendenserna till ny skärpning av de regionala skillnaderna på arbetsmarknaden. Utskottet tillstyrker därför yrkandet i ifrågavarande motioner om ett särskilt uttalande i denna fråga.

Regeringen har vid upprepade tillfällen med rätta betonat nödvändigheten av en jämn och hög investeringstakt. Den faktiska ökningen har emellertid gått långsamt och de uppsatta målen har långt ifrån infriats. Utskottet anser mot den bakgrunden att investeringarna inom näringslivet måste ytterligare prioriteras. Därvid bör bl. a. särskilt beaktas sådana faktorer som företagens bedömning av den internationella marknaden — där de nu pågående EEC-förhandlingarna spelar stor roll — den inhemska efterfrågans utveckling, lönsamhetsproblemen och det allmänna ekonomiska klimatet i landet samt kreditmarknaden.

De samhällsekonomiska problemen på längre sikt är bl. a. knutna till kravet på att upprätthålla balans i utrikesaffärerna, svårigheterna att bemästra strukturomvandlingens verkningar på bl. a. sysselsättningen och de snabbt växande anspråken på den offentliga sektorn.

I årets finansplan betonas att den under senare tid inträdda förbättringen när det gäller utrikesbalansen inte utan vidare kan väntas bli bestående. Utskottet delar den uppfattningen. Det finns sålunda anledning att räkna med en fortsatt ökning av underskottet i fråga om tjänster och transfereringar. Detta måste kompenseras med ett ökat överskott i varuutbytet för att den erforderliga betalningsjämvikten skall kunna upprätthållas. Detta förutsätter att den industriella slag-

kraften ytterligare kan förstärkas både vad beträffar exportindustrin och de hemmanäringar som har utländsk konkurrens.

Strukturarbetslösheten har under senare år haft stor omfattning oberoende av konjunktursituationen. Trots omfattande samhällsinsatser bl. a. i form av omskolning och annan arbetsmarknadsutbildning har åtgärderna inte räckt till för att kunna klara sysselsättning och produktion på ett tillfredsställande sätt. Friställningar och företagsnedläggelser har skett i betydligt snabbare takt än nya sysselsättningstillfällen kommit till. Strukturomvandlingen har också lett till ökat importberoende på viktiga varumarknader, vilket i sin tur bidragit till påfrestningar på utrikesbalansen. Det är angeläget att komma till rätta med dessa balansproblem för att kunna trygga full sysselsättning, förbättra ekonomiskt eftersatta gruppers inkomstförhållanden, utjämna de regionala skillnaderna och få till stånd ett bättre resursutnyttjande.

I motionen 1972: 294 av herr Bohman m. fl. hävdas att *den offentliga sektorns snabba utgiftsexpansion* och följderna därav blir en av de viktigaste frågorna för 70-talets politik. De ökade konsumtionsutgifterna inom den offentliga sektorn och de automatiskt växande behoven av nyanställning, bl. a. på grund av den långsammare produktivtetsutvecklingen där, innebär krav på stegrade statsutgifter. Inom de dominerande sektorerna på den kommunala sidan är det heller inte realistiskt att räkna med någon gynnsam kostnadsutveckling.

Utskottet vill med anledning härav anföra att den offentliga sektorns snabba expansion och därvid särskilt automatiken i utgiftsutvecklingen måste betraktas som ett centralt ekonomiskt problem. Det illustreras inte minst av att i den ökning av statsutgifterna för budgetåret 1972/73 på ca 7 000 miljoner kronor, som förutses i finansplanen, endast 400 miljoner representerar nya åtaganden.

I finansplanen betonas behovet av en dämpning av den kommunala utgiftsexpansionen för att bereda ökat utrymme för bl. a. näringslivets investeringar. Utskottet delar härvidlag finansministerns bedömning men vill samtidigt erinra om att ca 80 procent av den kommunala verksamheten avser utgifter, som på skilda sätt påförts kommunerna av statsmakterna. Till finansieringen av kommunernas utgifter bidrar staten emellertid inte med mer än omkring 25 procent. Den bild av statens ansvar och insatser som tecknas i finansplanen får därför anses missvisande.

Den lägre tillväxttakten i ekonomin som helhet ställer krav på att expansionstakten inom den offentliga sektorn dämpas. Det är nödvändigt att genom besparingar och åtgärder ägnade att öka effektiviteten söka begränsa de automatiskt betingade utgiftsökningarna. Detta innebär givetvis inte att pensionärers, barnfamiljers och andra inkomstsvaga gruppers krav på standardökningar får eftersättas. Härom råder

enighet mellan alla partier. Det understryker däremot bl. a. behovet av en omsorgsfull prioritering av nya åtaganden. Vad som framför allt fordras för att en reformvänlig politik skall kunna bedrivas är att den ekonomiska politiken är sådan att de totala resurserna ökar snabbt.

I motionen 1972: 813 av herrar Fälldin och Helén hemställs att ett *ekonomiskt-socialt råd* inrättas med uppgift att belysa de samhälls-ekonomiska problemen samt att förbereda *stabiliseringspolitiska konferenser*.

1971 års avtalsrörelse nämns på flera ställen i årets finansplan som en betydelsefull faktor för den samhällsekonomiska utvecklingen. Följande årets komplicerade lönerörelse understryker enligt utskottets mening behovet av överläggningar och samråd kring de samhällsekonomiska problemen i form av stabiliseringspolitiska konferenser.

Av stor betydelse är att sådana överläggningar kan komma till stånd i mycket god tid före en kommande avtalsrörelse. Detta ger de berörda parterna en nödvändig distans till de mera avtalstekniskt och taktiskt betingade åtgärderna under själva avtalsförhandlingarna. Utskottet anser därför att förberedelser för överläggningar bör inledas redan nu.

Stabiliseringskonferensens huvuduppgift är att tjäna som ett forum för överläggningar mellan regeringen och de berörda parterna, där man presenterar synen på det samhällsekonomiska läget och diskuterar de aktuella fördelningspolitiska problemen. Själva konferensen måste föregås av ett grundligt utredningsarbete. Utskottet föreslår att ett ekonomiskt och socialt råd inrättas för denna uppgift. Utskottet tillstyrker sålunda de behandlade yrkandena i motionen 1972: 813.

I motionen 1972: 814 av herr Olof Johansson i Stockholm yrkas på en utvärdering och kartläggning av den ekonomiska politikens verkningar under 1971 och 1972.

I likhet med motionären anser utskottet det angeläget att en noggrann och vetenskaplig utvärdering kommer till stånd beträffande verkningarna av de senaste årens konjunkturpolitik på ekonomi och selsättning. Utskottet förutsätter att detta kan ske inom ramen för det forsknings- och utredningsarbete, som pågår vid universitet och högskolor samt vid konjunkturinstitutet och andra forskningsinstitutioner. Vad utskottet här anfört bör ges Kungl. Maj:t till känna.

Yrkanden rörande *kreditpolitiken* har framförts i motionerna 1972: 294, 404 och 405.

I motionen 1972: 294 av herr Bohman m. fl. ingår ett yrkande om översyn av systemet med emissionskontroll samt i övrigt metoderna för styrning av kreditmarknaden i konjunkturpolitiskt syfte.

Utskottet vill med anledning härav framhålla att emissionskontrollen har till syfte att dels motverka ränteglidning, dels möjliggöra en viss prioritering på kapitalmarknaden. Det är utskottets uppfattning att en sådan styrning av kapital till olika sektorer i ekonomin t. ex. till bostadssektorn även i fortsättningen måste ske efter de riktlinjer varom riksdagen fattat beslut. Emissionskontrollen har emellertid svagheter som penningpolitiskt instrument. Utskottet anser därför att det finns anledning att göra viss översyn av det nuvarande systemet.

Motionärerna i motionen 1972: 404, herrar Levin och Karl Bengtsson i Varberg, anser det angeläget att beslut om allmän kreditåtsramning effektueras "proportionellt", så att inte de mindre företagen drabbas hårdast.

Att de mindre företagen drabbas hårdast vid kreditrestriktioner har bl. a. visats av koncentrationsutredningen i dess undersökning av kreditmarknadens struktur och funktionssätt (SOU 1968: 3). Orsakerna kan bl. a. sökas i att de mindre företagen i allmänhet arbetar med en förhållandevis stor andel lånat kapital och att de stora företagen som regel har tillgång till fler finansieringskällor än de små. Det är också ofrånkomligt att bankernas hänsynstagande till företagens inlåning och övriga bankaffärer ger de stora företagen ett försteg vid kreditgivningen om det totala kreditutrymmet är knappt.

De nämnda förhållandena uppvägs inte av att krediter i vissa fall ställs till de mindre företagens förfogande i särskild ordning, bl. a. genom överföring av medel till AB Företagskredit, AB Industrikredit och Statens hantverks- och industrilånefond. Utskottet anser det därför synnerligen angeläget att de mindre företagens finansieringsfrågor ägnas ökad uppmärksamhet, om det åter blir aktuellt att vidta åtsramningar på kreditmarknaden.

I motionen 1972: 405 av herr Sjönell m. fl. begärs förslag till sådan ändring av reglementet för allmänna pensionsfondens förvaltning, att företag med mindre än 500 anställda tillförsäkras återlån enligt gällande bestämmelser utan begränsning av kreditrestriktioner.

Som framhålls i motionen har återlånen inte fått den betydelse i AP-fondernas totala utlåning, som man i allmänhet tänkte sig vid systemets införande. Det beror bl. a. på att mindre och medelstora företag har mycket begränsade möjligheter att utnyttja återlånerätten på ett ändamålsenligt sätt. Under tider med kreditknapphet förstärks detta förhållande genom att återlånen underkastas samma restriktiva behandling som andra låneansökningar. I förening med andra faktorer som missgynnar de mindre och medelstora företagen i lånehänsende har detta lett till att den nämnda företagsgruppen haft svårigheter att öka sina investeringar i tillräcklig omfattning under senare år.

Utskottet anser därför i likhet med motionärerna att det finns anledning att medge en friare kreditgivning till mindre och medelstora

företag inom ramen för det nuvarande återlånesystemet. Detta kan bl. a. ske genom att sådana företag tillförsäkras rätt till återlån utan begränsningar av allmänna kreditrestriktioner. Eftersom en relativt ringa del av återlånen går till företag av denna typ skulle verkningarna i kreditpolitiskt hänseende av en sådan åtgärd bli begränsade.

I motionen 1972: 812 av herrar Fälldin och Helén tas problemet med de stora och snabba förändringarna i *lagerinvesteringarna* upp till behandling. Motionärerna anför att både konjunkturuppgången 1969—70 och nedgången 1971 hade ett nära samband med förändringar i lagren. De hemställer om en utredning om lagerförändringarnas verkningar på konjunkturförloppet.

Utskottet noterar och vill understryka motionärernas konstaterande av sambandet mellan de senaste årens konjunkturförlopp och lagerförändringar. Problematiken rörande lagerinvesteringarnas påverkan på samhällsekonomin har berörts i tidigare statsverks- och kompletteringspropositioner och behandlades utförligt av utskottet i fjol (FiU 1971: 30, s. 16 f.). Utskottet fann det därvid angeläget att man söker finna ytterligare medel (utöver bl. a. kreditpolitiken) för att i framtiden bemästra liknande situationer. Detta gav riksdagen Kungl. Maj:t till känna.

Vissa försök har också gjorts att motverka sådana lagersvängningar som motionärerna påtalar. Bl. a. kan nämnas att företagen medgetts rätt att utnyttja investeringsfonderna för lageruppbyggnad under senare delen av 1971 och 1972. Riksdagen fattade under fjolårets höstsession också beslut om att införa ett särskilt stöd till lageruppbyggnad.

Utskottet finner det i likhet med motionärerna angeläget att gå vidare på den inslagna vägen. Bl. a. behöver lagerförändringarnas orsaker närmare analyseras och ytterligare metoder prövas då det gäller att påverka lagerutvecklingen. Utskottet tillstyrker därför yrkandet i motionen 1972: 812.

I motionen 1972: 400 av herrar Gadd och Arne Pettersson i Malmö hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär att frågan om en *samordning av den offentliga sektorns uppköpsverksamhet* utreds, varvid även möjligheten att i statlig regi bilda en *inköpspool* för att nå en *stabilisering av sysselsättnings- och prisnivån* i landet övervägs. Till frågor som rör den reguljära offentliga upphandlingen finns anledning återkomma i annat sammanhang. Motionärernas syfte är emellertid i första hand att från konjunktur- och stabiliseringspolitiska utgångspunkter ge samhället möjligheter till direkta operationer på marknaden. Som kompletterande tillvägagångssätt anges grundandet av en statlig inköps- och försäljningspool, där varor köps under lågkonjunktur för att hålla sysselsättningen uppe och sedan säljs under en högkonjunktur.

Den i motionen framförda tanken på att skapa en statlig inköps- och försäljningsorganisation i syfte att uppnå en konjunkturutjämning har tidigare prövats av kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering (SOU 1944: 57). Kommissionens förslag har emellertid aldrig förverkligats, sannolikt bl. a. på grund av de stora praktiska svårigheter som är förenade med ett sådant system. Inte heller utskottet anser den i motionen föreslagna vägen framkomlig för att komma till rätta med de svår bemästrade problemen i fråga om lagerutveckling. Motionen 1972: 400 avstyrks därför av utskottet.

Hemställan

Under återopande av det anförda hemställer utskottet

1. beträffande *de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken och för statsregleringen* att riksdagen
 - a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1972: 294 och 1972: 812, båda såvitt nu är i fråga, som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför,
 - b) avslår motionen 1972: 402,
2. beträffande *uttalande till ledning för utskottens utgiftsprövning om större restriktivitet än vad finansplanen förutsätter* att riksdagen i anledning av motionen 1972: 294 såvitt nu är i fråga som sin mening uttalar vad utskottet anför,
3. beträffande *särskilt uttalande om den ekonomiska politikens mål* att riksdagen med bifall till motionerna 1972: 812 och 1972: 814, båda såvitt nu är i fråga, samt motionen 1972: 815 som sin mening uttalar att full sysselsättning, fortsatt hög tillväxttakt, balans i utrikesbetalningarna, jämnare inkomstfördelning, stabilisering av prisnivån samt regional balans skall vara övergripande mål för den ekonomiska politiken,
4. beträffande *inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd samt sammankallande av en stabiliseringspolitisk konferens* att riksdagen med bifall till motionen 1972: 813 såvitt nu är i fråga
 - a) hos Kungl. Maj:t anholder om inrättande av ett ekonomiskt-socialt råd i enlighet med vad utskottet anför,
 - b) hos Kungl. Maj:t anholder att en stabiliseringspolitisk konferens sammankallas med representanter för regering och riksdag, organisationerna på arbetsmarknaden och övriga berörda parter i enlighet med vad utskottet anför,
5. beträffande *utvärdering och kartläggning av den ekonomiska politikens verkningar under 1971 och 1972* att riksdagen i anledning av motionen 1972: 814 såvitt nu är i fråga som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför,

6. beträffande *en översyn av systemet med emissionskontroll och i övrigt metoderna för styrning av kreditmarknaden i konjunkturpolitiskt syfte* att riksdagen i anledning av motionen 1972: 294 såvitt nu är i fråga som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,
7. beträffande *de mindre företagens ställning vid en allmän kreditåstramning* att riksdagen i anledning av motionen 1972: 404 som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,
8. beträffande *återlån från allmänna pensionsfonden utan begränsning av kreditrestriktioner* att riksdagen i anledning av motionen 1972: 405 som sin mening uttalar att mindre och medelstora företag skall tillförsäkras rätt till återlån från allmänna pensionsfonden utan begränsningar av allmänna kreditrestriktioner i enlighet med vad utskottet anfört,
9. beträffande *utredning om lagerförändringarnas verkningar på konjunkturförloppet* att riksdagen med bifall till motionen 1972: 812 såvitt nu är i fråga hos Kungl. Maj:t anholder om utredning om lagerförändringarnas verkningar på konjunkturförloppet i enlighet med vad utskottet anfört,
10. beträffande *utredning om en samordning av den offentliga sektorns uppköpsverksamhet samt bildande av en statlig inköpspool för att nå en stabilisering av sysselsättnings- och prisnivån* att riksdagen avslår motionen 1972: 400."